

REVISTA CULTULUI MOZAIC din R.P.R.

ANUL IX, Nr. 102 — MARTIE 1964
Adar—Nisan 5724

אדר—ניסן תשכ"ד

Prețul unui exemplar lei 0,75

APARE LUNAR

București, str. D. Racoviță nr. 8
Raionul 23 August
Telefon 13.25.34

MA NIȘTANA

de șef rabin dr. MOSES ROSEN

Povestea eliberării celei dintii răsună ca o simfonie din vremuri de demult. Autorii ei sînt nenumărați iar melodiile sale aparțin tuturor veacurilor. Între filele îngălbenite de vremuri ale bătrînei Hagade se profilează eroii unei epopei care e scrisă de mii de ani iar prefața la toate acestea se află în „cele patru întrebări”.

Nu numai copilul în splendidă-i

„Ma niștana?”; iată întrebarea cea zguduitoare care ne-a frămîntat. Întotdeauna cînd, în itinerariul nostru istoric, ne-am lovit atît de des de dușmani care au făcut deosebiri, discriminări între noi și alții. „Prin ce ne deosebim?” am întrebat noi pe acei care, sub manta a diferite pre-texte, fie ele religioase, fie naționale, rasiale, economice sau de altă natură, căutau să ne scoată din rîndul oame-

naivitate nu-și stăpînește nedumerirea asupra deosebirii dintre serile de Seder și celelalte seri ale anului. „Ma niștana” e întrebarea care se află la leagănul civilizației umane. Numai taptului că omul nu s-a mulțumit nicînd cu ceea ce se afla în jurul său ci își puna mereu și mereu alte întrebări, îl datorăm calea străbătută de la copacul cunoștinței pînă la zborurile cosmice. Fără s-cute de a curioasă, omul ar fi încremenit lingă șarpele ce-l chema să se tîrască în țărînă. Ridicîndu-și privirile spre cer și întrebîndu-se „cine a creat toate acestea?”, el l-a descoperit pe Dumnezeu.

העולם הזה נברא בזה

„Lumea aceasta a fost creată prin litera Hei”. E vorba despre litera care, în limba slîntă, înfățișează semnul de întrebare

הא השאלה
Nici un progres uman n-ar fi fost cu puțință dacă n-ar fi încolțit întrebarea în creierul omului căci numai cu ajutorul ei raționamentele au putut fi înălțuite unul cu celălalt, alcătuind tot altele trepte pe care el s-a călărat pe scara perfecțiunii.

איכה
„Unde ești, Omule?” a fost întrebarea Creatorului adresată celui dintii dintre oameni și dintr-însa a izvorit tot ce are mai frumos, mai pur, mai Dumnezeiesc ființa omenescă: Conștiința. Întrebările care de atunci n-au mai conținut să o răscolească îi explorează adîncurile, o sîrdelește mereu și n-o lasă să se culunde în nepăsare.

למה העצם לעצ הוה
„Pentru ce Doamne, soarta acestui popor e atît de rea?” întreabă Moșe cu elocut de revoltă și înfrîntă cu această întrebare pe însuși Atotputernicul, atunci cînd chinurile sclaviei egiptene au devenit de neîndurat pentru fiii lui Israel. Prin aceasta el îi învață pe robii că remanarea ce i-a cuprins trebuie părăsită; nu numai remanarea care acceptă biciul satrapului ci și aceea care nu cîrtește împotriva unui destin crud și nemilos, aceea care nu pune întrebări nici chiar lui Dumnezeu. Moșe îi învață să întrebă și astfel îi ridică spre treapta de

בני חורין „Ii ai libertății”.

SIMBOLUL PROFETULUI ELIAHU LA SEDER

Cine oficiază sederul știe: înaintea capitolului „Șefah hamatha” se deschide ușa, ca să intre profetul Eliahu și să guste din cupa care a fost pregătită. Obiceiul este atît de înrădăcinat că adesea nu se mai cercetează rostul acestei ceremonii. Prezența profetului Eliahu în timpul rostirii capitolului „Șefah Hamatha” ar părea toluși ciudată. Pe de o parte chipul profetului învîluit în mii de tăine, însăși esența misticii evreiești, pe de altă parte adresarea concretă, directă, creatorului cu binecuvîntatele cuvinte din Psalmii și Elia. E pofit „omul care aduce vești bune” și totodată cerea lui Dumnezeu să-și verse minia pe acei care „l-au mincat, pe locov și i-au pusit casa”.

În construcția Hagadei de Pesah capitolul „Șefah Hamatha” reprezintă aproape singurul element de revoltă, singura izbucnire de minie.

În general Hagada se desfășoară cu un anumit echilibru pe un ton de povestire. Elementul de bază este „Povestirea” de unde și numele de „Hagada”. Caracterul de narațiune este susținut și de melodia tradițională, un fel de cantilăne monotonă. Întîmplările povestite apar într-adevăr în distanțarea lor pe fondul istoric, cu veritabilă amprentă a antichității.

Dintr-odată e străfulgerată de o adresare concretă și directă către Dumnezeu introducîndu-se un element non în cursul sederului. Te trezești brusc din monotonie, trezari o clipă în așternutul moale al „Hesev betului” și simți contactul cu realitatea. Dintr-odată, Hagada nu mai apare ca o poveste veche, ci ca o rugăciune zguduitoare către Dumnezeu. Epicele se apropie, bat parcă în ușa deschisă în așteptarea profetului Eliahu. În timp ce se rostesc „Șefah Hamatha”, prind viață în fața ochilor noștri chinurile prin care au trecut evreii în ultimele secole și cuvintele din Psalmii și Filia, se smulg din adîncul inimii, dure, ascuțite și îndurerate. „Șefah Hamatha” — varsă-ți minia — pentru cei chinuți, persecutați și arși pe ruguri în urma calomniilor născocite pe seama lor în decursul secolelor; varsă-ți minia pentru jertfele hitlerismului, pentru cruzimile călăilor, care au trecut de limitele percepției umane: varsă-ți minia pe cei care nu și-au primit încă pedeapsa pentru crimele lor, precum și pe acei care ajută pe criminali să se ascundă și să scape de pedeapsa meritată; împotriva tuturor acestora spunem în timp ce oficiem sederul: „varsă-ți minia asupra lor, să-i ajungă minia

ta, să-i urmărești și să-i distrugi de sub cerul lui Dumnezeu”.

La această invocare zguduitoare, la această izbucnire de durere și minie, în lozul atmosferei sărbătorești a Sederului, vrem să avem și un martor demn de aceasta. Și precum tot Sederul e clădit din simboluri, învîlmăm și un martor în mod simbolic. Și zine poate fi un martor mai potrivit în asemenea caz decît profetul Eliahu. E singura figură, care poate fi imaginată în același timp la fiecare Seder în parte, eci nimic nu e greu pentru profetul Eliahu. El e singurul dintre profetii noștri, care deși nu a lăsat o mîstere sorisă, îl simțim cel mai aproape. El e profetul întîm — deși despre el se povestesc numai în Tora și cuvîntul său nu răsună alături de înflăcăratele cuvinte ale lui Isaia și Ieremia. Aceștia din urmă trăiesc pentru noi prin cuvîntul lor, dar Eliahu trăiește prin ființa lui. El apare fără să fie văzut sau în chip de simplu muritor atît la bucurii cît și în vremuri de grea cumpănă. Eliahu nu a părăsit această lume, deși domnește în cer și e un veșnic apărător al fiilor lui Israel, în fața lui Dumnezeu. El este „omul care n-a gustat moartea și morîntul” — urcînd de-a dreptul în ceruri.

De ce tocmai Eliahu. Pentru că figura lui — în afara de marile lui calități — e legată de ideea cea mai înălțătoare a credinței evreiești. E scris: „Iată voi trimite pe Profetul Eliahu înainte de venirea zilei mari și înfricoșătoare a lui Dumnezeu”. Profetul Eliahu e legat de ideea mesianică. El e acela care ne va aduce în curînd vestea cea mare — el reprezintă ideea marelui mîntuitor. Și tocmai în momentul în care cerea Creatorului să pedepsească pe asupritorii noștri și să-i distrugă, legăm acest decizent de ideea mesianică. În timp ce „dicem Sederul și Azima din fața noastră ne amintesc că robii am fost în Mîitram, ne rugăm pentru mîntuirea întregii lumi și salvarea ei de orice asuprire și nedreptate.

În credința că, Profetul Eliahu e de față, cuvintele rugii devin mai grele și realizarea lor ni se pare mai apropiată — precum spunem în „Zenirot” de Sabat seara: Eliahu Profetul, Eliahu Tisbiann, Eliahu Ghileadn, va veni în curînd cu Mesia fiul lui David.

MARTIE 1964

אדר — ניסן תשכ"ד

1 D	Se binecuv. luna Nisan	יבקה פקורי	וכה'ת	17 יום
2 L				18 ב
3 M				19 ג
4 M				20 ד
5 J				21 ה
6 V				22 ו
7 S				23 ז

8 D				24 ח
9 L				25 ט
10 M				26 י
11 M				27 יא
12 J				28 יב
13 V				29 יג
14 S	Ros Hodes	יבקה ראש חודש	וכה'ת	1 א

15 D				2 ב
16 L				3 ג
17 M				4 ד
18 M				5 ה
19 J				6 ו
20 V				7 ז
21 S	Sabat Hagadol	זכר שמח הגדול		8 ח

22 D				9 ט
23 L				10 י
24 M				11 יא
25 M				12 יב
26 J				13 יג
27 V	Ajun de Pesah	ערב פסח		14 יד
28 S	Pesah ziua I-a	פסח יום א' על ביער פסח		15 טו

29 D	Pesah ziua II-a	פסח יום ב'		16 טז
30 L	Hol hamoad ziua I-a	חול המועד יום א'		17 יז
31 M	Hol hamoad ziua II-a	" " "		18 יח

APRILIE 1964

1 M	Hol hamoad ziua III-a	חול המועד יום ג'		19 יט
2 J	Hol hamoad ziua IV-a	" " "		20 כ
3 V	Pesah ziua VII-a	שביעי של פסח		21 כא
4 S	Pezor	אחרון של פסח		22 כב

Mesajul de Pesah 5724

adresat de Eminentă Sa
DI. Șef rabin Dr. MOSES ROSEN
cătore credincioșii cultului mozaic
din Republica Populară Romînă

Cătore voi toți, iubii credincioși mozaici, cetățeni ai Republicii Populare Romîne, se îndreaptă cuvîntul meu de sărbătorească urare, pentru Pesah-ul anului 5724, pe care bunul Dumnezeu, în nemărginită-i îndurare, ne-a făcut să-l trăim și să-l prăznuim.

Să întonăm laolaltă Halel-ul inimilor noastre, să preaslăvim pe Creatorul pentru că ne-a hărăzit ca sărbătorearea libertății să ne găsească laolaltă cu marea ostire a luptătorilor pentru libertatea întregii lumi.

Pe mesele noastre, ale tuturor credincioșilor mozaici se află iar azima tradițională pe care, în condițiile cîrmuirii democratice a țării, am căpătat-o. Să exprimăm recunoștința noastră profundă regimului care ne-a salvat viețile și ne asigură, în toate amănuntele riguroase a religiei.

Comunitățile noastre ne cheamă să le acordăm sprijinul, fiecare după ale sale posibilități. Toți acei cărora le sînt dragi sinagogile și templele noastre, toți acei care socotesc că au datoria să păstreze sfîntele noastre instituții; toți acei care vor ca „vocea lui Iacov” să continue a răsună în lăcașe de rugăciune și în Talmud-Tore; toți acei care cred că trebuie asigurate posibilitățile de alimentație rituală, baie rituală și toate celelalte tradiții religioase evreiești; la toți aceștia apelăm să-și aducă contribuția pentru comunitate.

Ascultați cuvîntul meu, scumpi frați și surori purtători ai sfîntei învățături. Implicați-vă datorită faț de obște căci Pesah e sărbătorearea care, mai mult cu oricare alta e prăznuită de întreaga comunitate, simbolizează efortul comun al colectivității.

Să vă hărăzească Părintele Cerese întreaga-i binecuvîntare în căminele voastre: să vă îndrume pașii pe căile mult năzuite ale lui „PESAH LEATID”, ale libertății și ale păcii și să vă dăruiască deplină fericire. Amin.

Cu tradiționala urare

de

HAG KAŠER VESAMEIAH

Dr. Moses Rosen

Șef Rabin al Cultului Mozaic
din Republica Populară Romînă

Karl Hoecker adjunctul-unui alt comandant al lagărului a catadicsit să recunoască faptul că la „Auschwitz se luau măsuri de represiune împotriva partizanilor ruși și olonezi și că, poate, fuseseră exterminați acolo câțiva evrei”, adăugind de altfel imediat...

— Dar erau evrei, domnule președinte.

Din revista „Lumea”, ianuarie, 1964

FUMUL AUSCHWITZ-ULUI

I

De ce,
ziua nu mai începea,
noaptea nu se termina,
soarele nu răsărea,
iarba nu înverzea?
De ce,
pământul era podit cu scrum,
aerul pământului zugrumat de fum?
De ce?

II

Să fie blestemat!
Blestemat să fie locul
în care marea minune,
focul,
a făcut din viață cărbune.
Blestemat să fie locul,
din care durerea fișnea atît de multă
și atît de ascuțit era chinul,
încît timpul spăimîntat părea că ascultă,
cum moartea își dădea tainul.
Să fie blestemat!

III

Cum s-a putut întîmpla?
Nimeni nu-mi răspunde la întrebare.
Cum s-a putut întîmpla,
în umanul secol douăzeci
o asemenea oroare?
Cum s-a putut întîmpla,
ca inimile să rămîină seci,
ca ochii care văd lumina zilei
să nu vadă lumina milei?
Cum s-a putut întîmpla?
Nimeni nu-mi răspunde la întrebare.
Cum s-a putut întîmpla,
ca fața omenirii să suporte o uriașă pată
mîzgălită cu premeditare
de o mină înșingerată?
Cum s-a putut întîmpla?

IV

Nu pot uita!
Nu pot uita suferința celor zvîrliți în cuptoare,
suferința celor transformați în săpun;
mă iertați că v-o spun,
dar pe mine acea suferință mă sfredelește,
mă doare.
Suferința aceea o simt în creier, în sine,
o simt în întreaga ființă ce plînge.
Nu pot uita!

V

Și totuși!
Și totuși agățată
în virfuri de sîrmă ghimpată,
„Acolo” s-a păstrat
(e adevărat,
chipul pare puțin mutilat),
„Ceva” ce căldii numeau zdreanță,
iar noi numeam încredere,
speranță.
Și totuși!

VI

Nu simțiți?
Nu simțiți cîteodată,
cum vă pătrunde în nări
venit din purele —
albastrele zări,
un miros acru de fum,
un fum amestecat cu puțin scrum?
Nu simțiți?

VII

Luăți aminte!
La ale dreptății porți
se văd chipurile a șase milioane,
Șase Milioane de Morți.
Luăți aminte!

P. LEONARD

Procesul de la Frankfurt pe Main

La Frankfurt pe Main — orașul care a intrat în istoria evreilor atît cu pagini singeroase cit și cu altele glorioase — se judecă un proces neobișnuit pentru Germania Federală. Pe banca acuzaților se află 22 de foști criminali nazisti renumiți pentru activitatea lor „rodnică” în lagărul de exterminare de la Auschwitz precum și în alte lagăre naziste. După aproape două decenii de la terminarea războiului o mică parte a vinovaților de uriașă crimă împotriva umanității sînt trași la răspundere de către un tribunal federal. O parte a criminalilor în frunte cu Höss au fost judecați de către tribunalul popularului din Polonia și spînzurați chiar în curtea lagărului din Auschwitz. Singerosul Adolf Eichman a fost judecat de tribunalul suprem al Israelului și spînzurat în închisoarea din Ramleah. Alți criminali nazisti au apărut în fața tribunalelor sovietice primindu-și pedeapsa cuvenită. Doar în însăși patria nazistă mulțimile lucrurile s-au petrecut mai lent. Ucigașii milioanei de oameni nevinovați s-au aranjat imediat după terminarea războiului — s-au întors la diferite ocupații onorabile și timp de 19 ani au trăit liniștiți cu cugetul împăcat, folosind din plin averile făcute de la victimele lor. Totuși, în urma unui întreg complex de împrejurări 22 de criminali au fost chemați în fața judecății.

Procesul este de proporții mari prevăzându-i-se o durată de 6—8 luni. 1.300 de martori au depus declarații. Protocolurile care formează dosarele acuzației cuprind 80 de volume într-un total de 16—17.000 de pagini.

Dar deși intențiile tribunalului par să fie atît de serioase, desfășurarea procesului răscolește uimirea opiniei publice datorită toleranței față de ucigașii de la Auschwitz. Majoritatea acuzaților continuă să fie liberi pe cauțiune, în afară de câțiva care ispășesc pedeapsă pentru crime săvîrșite în alte lagăre.

Dar cel mai revoltător fapt este atitudinea acuzaților. Convinși că nu-și riscă viața în nici un caz, ei dau dovadă de un cinism respingător, tratînd desbaterile sau cu indiferență, sau de-a dreptul cu dispreț. În timp ce președintele tribunalului relatează pe baza actului de acuzare suferințele de nedescris ale oamenilor la Auschwitz, fostul adjunct al comandantului lagărului, Karl Hoecker și-a permis să-l întrerupă cu nerușinare:

— Scuzați, domnule președinte nu erau oameni ci evrei. Același criminal e bine dispus (se află și el în libertate) ride în timpul ședințelor și se comportă în așa fel de parcă ar fi vorba de un incident la vîreun birt.

Un alt acuzat, Heinrich Bischof — care se află de asemenea în libertate — deși a fost renumit pentru bestialitatea și sadismul de care a dat dovadă în calitate de șef al unui bloc la Auschwitz a îndrăznit la una din ședințe să declare că el consideră drept o „porcărie” faptul că i s-a impus să stea pe banca acuzaților.

Majoritatea criminalilor neagă pur și simplu orice acuzație. În cel mai feroce caz vîna e aruncată pe cei morți. Toți se prezintă ca niște nevinovați față de care se comite cea mai cruntă nedreptate. Deși actul de acuzare și declarațiile marturilor aduc dovezi incontestabile a participării lor directe la acțiunile de exterminare, acuzații afirmă aproape în unanimitate că ei n-au știut ce se petrece în lagăr. Willy Frank, dentist, declară că el se ocupa doar cu clasarea materialelor dentare găsite asupra victimelor. Dr. Victor Kapesius fost Sturmbahlführer SS, declară că el n-a fost decît farmacist și nu s-a ocupat decît cu preluarea și clasarea medicamentelor de la medicii aduși în lagăr. Acuzatul Artur Breitweiser afirmă că faimosul gaz Cicon B. nu servea decît pentru deparazitarea blocurilor.

Deși actele de acuzare și depozitiile marturilor confirmă participarea tuturor SS-istilor la operația de selecționare a transporturilor sosite în lagăr și deși există dovezi că fiecare dintre cei 22 de acuzați a participat la aceste acțiuni, toți neagă cu încăpăținare.

Despre cuptoarele de gazare au auzit doar vorbindu-se, dar nimeni n-a văzut nimic și n-a știut nimic. Nici „zidul negru” la care se făceau execuțiile prin împuscare n-a fost văzut de cei 22 de acuzați — care lucră propriu zis în lagăr în diferite munci de răspundere.

Opinia publică așteaptă ca tribunalul de la Frankfurt să-l pedepsească cu toată asprimea pe criminalii nazisti. Presa germană scootește în general acest proces ca o datorie a Germaniei față de întreaga lume. Totuși un ziar de dreapta afirmă că procesul va destrăma chipurile, povestea milioanei de morți de la Auschwitz. Și alte elemente neonaziste se manifestă cu vehemență pentru a submina prestigiul procesului.

Judecătorii primesc scrisori de amenințare. Se cere amînarea procesului pînă la trecerea celor 20 de ani cînd în virtutea unei legi vechi criminalii nazisti nu vor mai putea fi trași la răspundere pentru faptele lor.

Puținii supraviețuitori ai lagărului morții acuză! Nu din spirit de răzbunare, ci din considerente umanitare. Lumea trebuie prevenită de pericolul fascismului. Omenirea trebuie să știe de ce e capabilă furia dezlănțuită a nazismului.

Criminalii fascisti mai sînt adăpostiți în diferite țări. În America Latină se află faimosul dr. Mengele, căldul de la Auschwitz. Fostul șef al gestapoului Heinrich Müller trăiește în Egipt sub numele fals de Amin Raschid. Tot acolo se ascunde și fostul adjunct al lui Eichman — Alois Brunner precum și Bernhard Bender fostul șef al Secției evreiești la gestapoul din Varșovia.

Care n-ar trebui să ia loc și aceștia pe banca acuzaților?

DEZVELIREA UNUI MONUMENT LA LUBLIN

La Lublin, în prezența reprezentanților guvernului polonez, ai armatei poloneze și a multor mii de persoane, a fost dezvelit monumentul evreilor omorîți în lagărul de concentrare de la Maidanek. La ceremonie a asistat și profesorul Berl Mark, directorul Institutului istoric evreiesc din Varșovia.

MARLENE DIETRICH LA MONUMENTUL EROILOR DIN GHETOU VARȘOVIEI

În timpul recente sale vizite în Polonia, renumita actriță Marlene Dietrich a cîntit memoria eroilor din Ghetoul Varșoviei, depunînd flori la vestitul Monument închinat eroismului evreiesc

ISPĂȘIRE

36 de Germani, și-au părăsit ocupațiile lor și au venit pentru un timp în Israel cu scopul ca prin munca lor să ispășească păcatele părinților față de evrei. Grupul aparține unei organizații din Württemberg, denumită Beit-El, întemeiată de un fost soldat german, Friedrich Nolthaker, care vîzînd ceea ce au făcut trupele S.S. în Ghetoul din Varșovia, a jurat că va face totul pentru ca ororile săvîrșite de conaționali săi să fie ispășite.

Membrii acestei organizații germane contribuie prin munca lor la clădiri destinate asistenței sanitare și asistenței sociale.

HAGADE TIPĂRITE

Prima Hagadă tipărită a apărut în secolul al XVI-lea. Cele mai vechi indicii ale unei Hagade tipărite cunoscute în momentul de față constau în două gravuri în lemn: o scenă de familie și reprezentarea uneia dintre cele zece plăgi. Gravurile par a fi de origine germanică, deși costumele sînt de modă orientală. Se presupune că această Hagadă a fost tipărită la Constantinopol sau la Salonic între 1505 și 1515. Această Hagadă se găsește la Seminarul Teologic ludaic din New-York.

În 1512 un teolog protestant tipări la Frankfurt o compilare latină a unei Hagade. Cele șase gravuri în lemn ale acestei Hagade reprezintă trei bărbai țezind la o masă de seder.

Prima Hagadă completă tipărită a fost scoasă la Praga în 1526 de frații Gherșon și Gronem ben Solomon Cohen. Ilustrațiile reprezintă pe eroii Hagadei sau diferite scene ca: vinătoarea de iepuri, Farao făcînd boie în singele copiilor evrei, Exodul și alte episoade relatate de Biblie sau Talmud. Profetul Eliahu de asemenea aparține acestui ciclu de imagini, obișnuit în sec. XV.

O Hagadă cu gravuri în lemn a fost tipărită de Isaac Bassan ben Samuel la Mantua în 1560 în imprimeria lui Giacomo Rufinelli. Ilustrațiile acestei Hagade influențate de tipăriturile din Praga sînt mai ample. Cum și-a realizat gravorul ilustrațiile se poate vedea din faptul că întrebuintează pentru chipul unui înțelept tanați figura lui Ieremia pictată de Michelangelo pe boltă Capelei Sixtine sau pentru unul din cei patru fii ai Hagadei un chip dintr-un tablou de Holbein. Hagadă imprimată la Veneția în 1609 de Israel Ziproni conține ciclul de gravuri în lemn înlocuit cu cea mai mare grădă. Această Hagadă a avut cea mai mare circulație, a fost relipărită de multe ori și s-a republicat cu gravurile ei litografiate pînă în zilele noastre. Această Hagadă conține ciclul Genezei și Exodului, cu Abraham, Isaac, Iacov, Laban, Iosef și povestea lui Moise. Motivele cu vinătoarea de iepuri și cu Eliahu nu lipsesc. Portretele lui Moise și Aaron, David și Solomon, Ieremia și Isaia amintesc de Hagada din Praga. O frăsătură specială sînt cele treisprezece scene de seder aranjate într-o singură pagină, cele zece plăgi de asemenea o pagină și scenele liturgice încadrate într-o ramă formată din literele inițiale.

Hagada venețiană a apărut cu traduceri în spaniolă, italiană și germană.

Toate trei Hagadele, de la Praga, Mantua și Veneția sînt un model de execuție.

În 1695 apare o Hagada la Amsterdam, devenit după decederea Veneției un centru al tipăriturilor evreiești. Această Hagadă a fost ilustrată cu gravuri în cupru. Numele gravorului figurează pe prima pagină: Abraham bar Iacob. Semnătura sa în ebraică se găsește pe o hartă anexă a țării sfinte. Pe prima pagină e scris: „Înainte cînd gravurile se făceau în lemn, ilustrațiile nu erau alt de frumoase. Acum cînd se gravează în cupru, oricine poate vedea diferența care e de ca la zi la noaptea”. Oricine a fost Abraham bar Iacob, se arată că el era un prozeli și că nu avea meritul de a fi autorul ilustrațiilor. Ele erau copiate după gravuri ale Bibliei și ale istoriei Romanilor ilustrate de Mathias Merian cel Bătrîn, din Basel. Unele scene din Hagade sînt adaptări, altele sînt reproduceri fidèle ale unor gravuri ale lui Merian. Merian însuși s-a servit de gravuri în lemn ale lui Holbein ca model pentru cele mai multe din ilustrațiile sale. Hagada din Amsterdam nu conține ilustrații liturgice. Chiar și scena sederului lipsește. Într-o nouă ediție scoasă la imprimăria lui Solomon ben Iosef Proops din Amsterdam, în 1712, întreaga serie a fost gravată din nou, pagina de gardă modificată și scenele lipsă, adăugate. Ele au fost luate din Hagada venețiană. Ambele Hagade, cea din Veneția și cea din Amsterdam au fost relipărite de foarte multe ori. O copie manuscrisă a Hagadei din Veneția cu desene în peniță făcute după gravurile în lemn e semnată de Elie Malakhi din Padua și datează din 1784.

Hagada din Amsterdam a fost reeditată în sec. al XVIII-lea cu gravuri în lemn cam rudimentare, executate la o scară redusă. Numeroși artiști evrei au copiat de mină Hagada din Amsterdam, cele mai multe pe pergament, servindu-se de gravuri ca modele pentru desenele lor pictate cu guasă. Astfel fură adăugate multe detalii minunate în stil rococo.

Moses Loeb Sofer, fiul lui Wolf din Trebitsch, ilumină o Hagadă în 1717 și o altă copie în 1723. Aceasta din urmă o făcu pentru Fiezer fiul lui Iosef din Bradislava, bunicul lui Heinrich Heine. Este Hagada pe care Heine o cunoaște din copilăria sa și pe care o descrie în „Rabinul din Bacharach”.

În sec. XIX au fost făcute încercări de a introduce noi ilustrații în Hagada: un exemplu este Hagada din Basel din 1816.

Într-o Hagadă publicată de Lebenson la Varsavia în 1859 apar vederi ale Ierusalimului și ale Babilonului. În îndepărtata Indie, la Poona, a fost scoasă o Hagadă în 1874 cu o caricatură culoare locală în ilustrațiile sale. Există și câteva exemplare franceze. În 1889, Alexander Kisch, rabinul

sinagogii Mersel din Praga scoase o Hagadă cu ilustrațiile executate de un artist slovac creștin, Ciril Kutlik, care anticipa stilul lui Abel Pann. Unii editori au înzestrat edițiile lor de Hagada cu reproduceri după vechile Hagade, ajutînd astfel la popularizarea artei de a ilustra a evreilor din secolele trecute. D-na Filip Coven a scos în 1904, la New York o Hagadă, relipărită de mai multe ori, cu reproduceri după vechile imprimări.

Hagada editată la Frankfurt, în 1913 de către Seligman este ilustrată cu reproduceri după Hagada Linel, cea editată de Lehman tot la Frankfurt, în 1914, conține miniaturi după Hagadele medievale: Josef Budco gravă la Berlin o serie de ilustrații pentru o Hagadă publicată prima oară în 1917 și repro-

O pagină dintr-o Hagadă din sec. XVI

duse într-o Hagadă apărută la Vilna în 1921; în 1923 apărură la Berlin o Hagadă cu gravuri executate de Iacob Steinhart și cu textul copiat de Francisc Baruch; un volum special din Had Gadia a fost publicat în 1920 cu desene în culori de Menachem Birnbaum; Edmond Fleg a tradus în colaborare cu Rabinul Back, la Paris, Hagada care a fost publicată în 1925 cu ilustrații de Jannine Aghion; Siegfried Guggenheim iniția în 1927, la Offenbach, publicarea unei Hagade cu gravuri în lemn de Fritz Kredel; editura Yalkut din Berlin publică în 1927 o Hagadă pentru copii cu ilustrații de Otto Geismar; în 1929 apărură la Viena o Hagadă cu ilustrații de Kunstadt reprezentînd pe rabi Akiba Egger, Moses Soler și pe alți membri din familia rabinului din Posen ca înțelepți tanați în Bnei Brack: o Hagada pentru copii a fost scoasă în 1931 la Ierusalim de A. M. Silberman cu ilustrații de Erwin Singer; în 1937 apărură o ediție londoneză cu traduceri în engleză de I. Varski și A. S. Super; Cecil Roth edită în 1934 la Londra o Hagadă cu ilustrații de Dorian Nachsen și o altă în 1941 cu miniaturi de Arthur Szyk.

În 1941 apărură la New York o Hagadă cu ilustrații de Saul Raskin; o Hagadă editată de Mordehai M. Kaplan, E. Kohn și Ira Eisenstein cu ilustrații de Leonard Weisger și o Hagadă editată de Scharfstein cu o traducere a poetului A. Regelson și cu ilustrații de Sieg. Forst.

E. ENG.

CUM A AJUNS VÎNĂTOAREA DE IEPURI ÎN HAGADA

O interesantă frăsătură a Hagadei de Pesah este cuvîntul „Iaknehaz” format din inițialele cuvintelor ebraice Iaiin (vin), Kidush (sfințire), ner (lumină), havdala (separare) și zeman (întorcerea la anotimpul sărbătoresc). Aceste cinci cuvinte indică ordinea binecuvîntărilor care urmează să se spună pentru rugăciunea de Kidush a unei sărbători care începe sîmbătă seara; ele se găsesc în această ordine deja în Talmud. Un glumeț a făcut poate un joc de cuvinte Iaknehaz — Jagt den Has (vinează iepurele); aceasta a dat prilejul unor ilustrări artistice a unor manuscrise ebraice și astfel adevsea o vînatore de iepuri ilustrează o Hagada sau un Mahzor, în care se dau indicații cu privire la rugăciunea Kidush.

ORARIUL PREDICILOR

Eminenței sale Șef rabin Dr. MOSES ROSEN cu ocazia sărbătorii de Pesah

1. Sîmbătă 21 martie 1964 (ȘABAT HAGADOL) Sinagoga Malbim ואם תורת ה' „Acesta e înnoțătura jertfei”
2. Duminică 22 martie 1964 Seder Talmud Tora Sinagoga Mare בְּנֵי אֲרֵי־עֵבֶר בְּנֵי דְרָהָר תוֹרָה „Cei patru fii din Hagada”.
3. Vineri 27 martie 1964 (Prima seară de Pesah) Templul Coral מִסֵּדֶר בְּרֵי אֵלֵינוּ „Sederul din Bnei Brak”
4. În aceeași seară la Sederul de la Comunitatea Evreilor din București: הָא אֲרֵי־עֵבֶר „Acesta e piinea săracului”.
5. Sîmbătă 28 martie 1964 (a doua seară de Pesah) la Templul Spaniol: מִסֵּדֶר בְּרֵי אֵלֵינוּ „Simbolurile sărbătorii”
6. Duminică 29 martie 1964 (a doua zi de Pesah) la Templul Coral: מִסֵּדֶר בְּרֵי אֵלֵינוּ „Profețul ELIAHU”
7. Joi 2 aprilie 1964 (seara de Șviî șel Pesah) Templul Coral: מִסֵּדֶר בְּרֵי אֵלֵינוּ „Cîntarea lui Israel”
8. Vineri 3 aprilie 1964 (seara de Ahron șel Pesah) Templul Coral: מִסֵּדֶר בְּרֵי אֵלֵינוּ „Cei din urmă sînt cei mai iubii”
9. Sîmbătă 4 aprilie 1964 (Ahron șel Pesah — tzkor) Templul Coral: מִסֵּדֶר בְּרֵי אֵלֵינוּ „Oseminte ce s-au uscat”

CUM DECURGE SEDERUL

După străvechiul obicei, în primele două seri ale sărbătorii de Pesah se oficiază Sederul. Cuvîntul „Seder” se traduce prin ordine și într-adevăr aceste seri se desfășoară după o anumită ordine, alt în privința așezării bucatelor pe masă cît și a textelor citite și intonate. Ordinea desfășurării Sederului a fost stabilită în urmă cu secole și se respectă de către evreii religioși pînă în zilele noastre.

Formula de mai jos o găsim în toate Hagadele.

„KADEȘ, UREHAȚ, KARPAS, IAHAT, MAGID, RAHAȚ, MOTI, MAȚA, MAROR, KOREH, ȘULHAN OREH, ȚAFUS, BAREH, HALEL, NITȚA.”

Întă și citeva explicații sumare la fiecare din momentele Sederului:

KADEȘ: Se toarnă vinul în cupele pregătite pentru fiecare comesean, iar capul familiei întonează rugăciunea de sfințire a sărbătorii mulțumindu-i lui Dumnezeu pentru bucuria hărăzită în amintirea ieșirii din robie.

UREHAȚ: Gospodina casei trece pe la fiecare din jurul mesei cu ligheanul și cana de apă pentru o primă spălare a miinilor fără rostirea tradiționalei binecuvîntări „Al netilat iadain”.

KARPAS: Capul familiei împarte fiecărui comesean cîte o bucată din zaraadurile pregătite (de obicei prănjelul sau cartofii) muiate în apă sărată, iar fiecare rostește binecuvîntarea „Bore peri haadama”. Prin aceasta se binecuvîntează primăvara și belșugul dorit pentru îndestularea omului.

IAHAT: Capul familiei împarte azima a doua din cele trei azime pregătite pstrînd o parte pentru simbolul „Aficomân” explicat mai jos.

MAGID: Se rostește tradiționala „Hagada”, începîndu-se cu „Ha lahma ania” — aceasta e „piinea săracă” — pe care strămoșii noștri au mîncat-o în Mișraim. Cu prilejul acestei evocări, prin textul Hadei se invită la masă pe toți cei nevoiași pentru ca nici un credincios să nu rămînă în afara sărbătorii de Pesah. Cel mai mic membru al familiei întreabă „Ma niștana” — Ce înseamnă toate acestea care se petrec la această masă — iar capul familiei răspunde prin capitolele care încep cu „Avodim hainu” — robi am fost.

RAHAȚ: Urmează spălarea miinilor în vederea mesei roștindu-se binecuvîntarea „Al netilat iadain”.

MOTI, MAȚA: Fiecare primește două bucațele mici de azimă pe care le mîncăină după ce în prealabil a rostit binecuvîntarea „Aamafî” și „Al ahilat Maia”.

MAROR: Se împarte fiecăruia puțin hrean muiat în haroset — în amintirea amarului suferit în robie — și se mîncăină roștindu-se binecuvîntarea respectivă.

KOREH: Se mîncăină două bucațele de azimă, în fiecare s-a pus puțin hrean în amintirea lui Hilel care a introdus acest obicei atunci cînd ființa templul din Ierusalim.

ȘULHAN OREH: Toată lumea se ospătează din bucatele pregătite.

ȚAFUS: După terminarea mesei se scoate „Aficomaniul” iar fiecare primește cîte o bucată.

BAREH: Se face binecuvîntarea tradițională de încheiere a mesei, apoi se ume cupa lui Eliahu Hanavi și se rostește „Sefali hamatha”.

HALEL: Halel este o succesiune de psalmi inclusă în toate cărțile de rugăciune și destinată celor 3 sărbători mari (Pesah, Șevuot, Sukot), precum și altor ocazii

(Hanuca, Roș Hodeș, etc). În Hagada de Pesah e inclusă de asemenea această succesiune de Psalmi.

NITȚA: Cei mai religioși continuă să povestească despre ieșirea din Mișraim pînă noaptea tirzii. Unii spun și „Cîntarea Cîntărilor”.

Alte obiceiuri

Întă și semnificația elementelor tradiționale înțelese în desfășurarea Sederului.

PATRU CUPE (Arba Kosot) În seara sederului se așează patru cupe cu vin pe masă pentru a simboliza cei patru termeni folosiți în Tora (Șemot 6-6) de către Dumnezeu cu privire la scoaterea evreilor din robie. „Eu sînt Domnul și vă voi SCOTEA pe voi din robia Egiptenilor și vă voi IZBAVI din sclavia lor și vă voi MINTUI pe voi cu braj înalt și cu mari arături ale dreptății mele. Și vă voi LUA pe voi ca popor al meu...”

PATRU CAȘIOT (intrebări) Un capitol din Hagada în care se pun patru întrebări referitoare la simbolurile Sederului. 1) Maia — azimă, 2) Maror — gustarea amară, 3) Tibulin — înmulțirea degetului în vin, 4) Meshubin — poziția rezemată a celor care oficiază Sederul.

AFICOMAN Cuvînt grecesc care înseamnă un fel de desert din fructe sau carne prăjită. Se obișnuiește la Seder să nu se încheie masa cu acest desert. „Aficomân” pentru a se păstra în gură gustul de azimă.

VEȘMINTUL ALB. Capul familiei obișnuiește să se înfășoare în timpul Sederului într-un halat alb din pînă numit „Kittel”. Aceasta înaltă caracterul sărbătoresc al Sederului; totodată culoarea albă simbolizează libertatea. Aminteste de asemenea hainele cohaninilor în timpul slujbei.

HAGADA. Ciclu de rugăciuni, psalmi, citate din Tora, piutim, etc. care se rotesc în serile de Pesah se numește Hagada. Conform celor scrise în Tora (Șemot 13-5)

Să-i povestești fiului tău în aceeași zi zicînd: „Precum mi-a făcut Dumnezeu mie cînd m-a scos din Mișraim”.

HASIBA (sederea rezemată) Se obișnuiește ca în serile Sederului să se mînce seziînd rezemat de asterindul moale și curat precum obișnuiau să stea demnarii în vremurile antice. Aceasta vrea să simbolizeze de asemenea eliberarea din robie.

HAROSET. Un amestec din mere, nucii, migdale, scorțoară cu vin sau borș — care se mîncăină în amintirea argilei din care au făcut strămoșii noștri cărămizile în Mișraim.

KEARA. Se obișnuiește să se așeze cele trei azime, carnea friptă, haroset și verdeața pe o tavă mare sau într-un fel de coș. Alimentațiile sînt așezate într-o anumită ordine.

Mesajul ziarului Uj-Elet

Reproducem din ziarul israelit „UJ-ELET” din Republica Populară Ungară articolul de mai jos:

„Recent a apărut nr. 100 al Revistei evreilor români, Revista Cultului Mozaic.

Uj Elet salută cu drag, cu acest prilej, organul evreilor români, care sub îndrumarea D-lui Dr. Rosen Moses, Șeful Rabin al Cultului Mozaic din România, a câștigat prestigiu nu numai în România, dar și în toată lumea.

Revista evreimii romine luptă pentru aceleași idei ca și Uj Elet: pentru pacea omenirii, pentru o viață liniștită a evreimii, alif de prigonită în timpul fascismului, pentru cultivarea religiei evreiești, pentru dezvoltarea culturii religioase evreiești, pentru menținerea obștii evreiești.

Redactorii Revistei Cultului Mozaic din România știu tot așa de bine ca și noi că egalitatea în drepturi a evreimii și viața fără teamă poate fi asigurată numai prin orinduirea socialistă și întărirea acestei orinduri.

În ce măsură pune accent Revista Cultului Mozaic pe legăturile religioase și religio-culturale cu evreimea din toată lumea documentează în mod deosebit acest număr „100” în ale cărui pagini, reprezentanții evreimii din lumea întreagă asigură colectivitatea evreiască din România și pe Șeful Cultului Mozaic Dr. Rosen Moses, că sint alături de el.

Saluturile colectivității evreimii din Ungaria, le-au exprimat Drul Beneschofsky Emeric, locuitorul Șefului cultului mozaic din Ungaria și Sós Endre, președintele MIOR-ului”.

O OPERĂ PE TEMA „JERTFIREA LUI ITHAK” DE IGOR STRAVINSKI

Renunțul compozitor Igor Stravinski a răspuns invitației organizatorilor festivalului de dramă și muzică din Israel creînd o operă muzicală pe vestita temă biblică: Jertfirea lui Ithak.

ÎN AMINTIREA LUI JULIAN TUVNIN

La Ierusalim a fost comemorată a zecea aniversare a morții renumitului poet evreu-polonez Julian Tuvnin. În presa israeliană au apărut nenumărate articole despre viața și creația poetului.

„KADIȘ”

„Kadiș” ultima simfonie a celebrului compozitor și dirijor american Leonard Bernstein, a fost prezentată în prima audție mondială la Tel Aviv și s-a bucurat de un răsunător succes. Simfonia este compusă din trei părți, fiind compusă pentru recitator, soprano solo, cor mixt, cor de copii și orchestră. Noua creație a lui Bernstein este dedicată memoriei Președintelui John P. Kennedy.

O STATUIE LUI LEV LANDAU

În U.R.S.S. s-a hotărât să se ridice o statuie lui Lev Landau, celebrul fizician distins cu premiul Nobel.

Monolog

din piesa „Reprezentantul”

FEMEIA:

Cum au rinjit când au zărit în cujar
Scutece și cămășule și ascultul politicoși,
Că sint în luna opta.
Amabili. au întrebat de soful meu.
Ca și cum nu ei, cu două zile-n urmă,
Te-ar fi smuls din atelierul tău
Apoi te-au înbrîncit pe scări,
Că singele-ți dădu pe gură.
Cum m-ai privit — obrazul tău.
O, de-ași putea acum să știu
Ce ai mai vrut atunci să spui!
La copilul nostru te gîndeai, la ce gîndeai?
Și cum rideau, și cum rideau, cînd îmi strigai
C-ai să te-torci!
Și ce unii eram în viața noastră!
Nu dușmăneam pe nimeni. Ne bucuram
de balconași-ngust de la bucatărie
și soarele îl căutam în Piazza, în dreptul
vinzătorului de struguri și-n parc
răcoarea căutam; și o distacție
duminica la cinematograful.
Și de acum înainte — niciodată
în familie, niciodată-n trei!
Niciodată masa împreună!
Să nu mai stăm de vorbă-n aceeași încăpere,
la adăpost. Să nu umblăm, să nu oisăm.
Nici laptele de fiecare zi
Și nici lumina seara și nici patul,
Și nici bărbatul care își iubeste munca
și-mi dăruiește alinare și căldură noaptea,
și siguranță.
Uitasem de amenințarea lumii.
Amenințat copilul e în pîntecele mamei
amenințat e și bătrînul care nu-și dorește decît să moară în
încăperea sa.
ca fiara în deșis rînilă,
în goana după existență.
Vorbeam mereu de tine, îți cântam un nîmbe
și fericit, în fiecare luna îți cumpăram
primele hîinuțe și leagănul.
Nu e posibil. Asta nu poate să se-nîmple.
Trăiești. Îți simt minulele și inima.
O lună încă și vei fi pe lume,
pe lume, fără apărare!

Trad. A. S.

15 martie 1939 și soarta evreimii cehoslovace

Cine nu cunoaște fotografiile cu cei patru conducători — Hitler, Mussolini, Chamberlain și Daladier — punîndu-și semnăturile sub „acordul” de la Mîinchen, dictat care tăia nervul vital al Cehoslovaciei antebelice? Și mulți oameni din întreaga lume cunosc din numeroase filme, emisiile televizate sau fotografiile documentale în piatră, lista celor 77.297 victime evreiești ale brutalității naziste săpată în zidurile sinagogii Pinkas din Praga. Există o legătură directă și inevitabilă între aceste două documente, mărturii ale trădării și ale pieirii. Ele sint cele două borne rutiere în soarta evreimii ceh, începutul și sfîrșitul drumului morții ducînd de la Mîinchen la Auschwitz.

La 14 martie 1939, fasciștii slovaci se separă de învinurile ceh, spre a crea prin grația și sub patronajul Germaniei lui Hitler „Statul Slovac” marionetă. A doua zi, trupele hitleriste invadează ce mai fusese lăsat Republicii Cehoslovace de dictatul de la Mîinchen și instaurează un regim de teroare fără precedent.

Cu începere din octombrie 1941, evreii cehoslovaci fură transportați spre ghetourile din Lodz și Minsk, iar după noiembrie 1941 spre ghetoul nou instalat în Theresienstadt.

Evreii deportați din Slovacia au pierit în lagărele morții de la Auschwitz și Maidanek precum și la Lublin. Toate măsurile antisemite care erau în vigoare în Germania și în „protectoratul” Boemiei și Moraviei fură introduse una cîte una în așa-zisul „Statul al Evreilor” din statul marionetă slovac. În

1942 deportările fură întrerupte. După o pauză de doi ani naziștii veniră cu „soluția finală a problemei evreiești”. Fură reluate deportările spre lagărele morții din estul Europei, spre muncă forțată din Germania și parțial — prin centrul de colectare Sored — către ghetoul din Theresienstadt. Această soartă a fost împărțită de evreii care au intrat sub domnia fasciștilor unguri atunci cînd unele părți din Slovacia trecură sub regimul lui Horthy în Ungaria. O mică parte din evreii slovaci au scăpat fugind în munți unde s-au alăturat luptei partizanilor. 100.000 din cei 130.000 de Evrei care trăiau în Slovacia înaintea celui de-al doilea război mondial au căzut victimă fascismului.

De aceea la cea de-a 25-a aniversare a atacului criminal comis asupra țării lor de către naziști la 15 martie 1939, Evreii din Cehoslovacia își ridică glasul avertizînd împotriva pericolului neofascismului și neonazismului.

Ei reamintesc lumii că din cauza naziștilor au pierit 50 de milioane de oameni și că evreimea cehoslovacă a pierdut 95% din rîndurile sale din cauza genocidului fascist. Evreimea cehoslovacă consideră aceasta un avertisment justificat născut din lamentația la moartea celor 100.000 de evrei slovaci depuși în cripta „Monumentului Martirului Evreu Necunoscut”, de la Paris și din lista celor 77.297 victime, înscrise pe zidurile sinagogii Pinkas din Praga.

(Prago-Pres)

Știri

O ISTORIE A EVREILOR DIN MACEDONIA

La Belgrad, a fost publicată o istorie a comunității evreiești din Macedonia; lucrarea începe cu dominarea romană și comunitatea evreiască și se termină cu cel de-al doilea război mondial cînd evreii din Macedonia au fost distruși în masă de către naziști în pogromuri sau în lagăru morții de la Treblinka. Autorul istoriei este Alexander Markowsky și în munca sa a fost sprijinit de Uniunea Comunităților Evreiești din Iugoslavia.

ANIVERSAREA NAȘTERII LUI KAFKA

În vederea aniversării a 80 de ani de la nașterea lui Franz Kafka, la Praga se va ține în luna mai o conferință a cercetătorilor operei marelui scriitor evreu; tot în cadrul aniversării se va organiza și o expoziție în cadrul Muzeului de Literatură din Praga. Operele lui Kafka sint în curs de retipărire în Cehoslovacia; în anul trecut a apărut romanul „America”, iar în acest an va fi publicată o culegere a operelor sale între care „Procesul” și „Castelul”. De asemenea se află în curs de traducere în limba cehă jurnalul și scrisorile lui Kafka.

Teatrul Municipal din Haila a reprezentat, în cinstea aniversării, „Procesul” în adaptarea scenică a lui Gide și Barrault.

UN TEXT AL LUI HOCHHUTH

Cu ocazia prezentării la Paris a piesei sale „Reprezentantul”, Rolf Hochhuth s-a adresat spectatorilor prin intermediul următorului text scris: „La moartea lui Hitler aveam 14 ani. Ca totii tinerii germani, m-am întrebat cum s-a putut comite — în numele Germaniei — asasinarea în masă a poporului evreu.

M-am mai întrebat cum Papa, primul dintre creștini, a păstrat tăcerea în fața acestei crime. N-am fost eu primul care mi-am pus această problemă: Albert Camus, a ridicat-o încă din 1946.

Mă mir că nimeni nu s-a ocupat de acest subiect înaintea mea, dar poate că este drept că un Gervan să fie acela care să aducă această problemă în teatru”.

MANUSCRISE PREȚIOASE

Biblioteca Națională Ebraică a intrat în posesia unei culegeri prețioase de manuscrise vechi care provin din biblioteca Rabinului Haim Halevi Gilbi, care a fost directorul Ișivot-urilor din Smirna și Veneția. Culegerea a fost adusă în Israel de un descendent al rabinului care în 1934 a emigrat din Smirna, dar a fost cunoscut deabia de curînd, cînd colecția a fost pusă în vinzare. Importanța colecției constă în faptul că în ea sint cuprinse opere care se referă la toate ramurile științei, unele dintre opere fiind scrise în secolele 13 și 14.

Ultimul seder al gaonului Rabi Menahem Zemba

O poveste adevărată

de RABI AVRAHAM ZEMBA

Începutul lui aprilie 1943. Cei rămași în ghetoul Varșoviei sint cîrpiși de înfrigurare. Se simte apropierea unei iurtuni cumplite. Nu mai e secret. Nimeni nu-și mai face iluzii. Se zvoneste că însuși călăul Himmler a fost în Varșovia și a dat dispoziții ca Ghetoul să devină „Judenrein”. (Aceasta urma să fie un cadou de ziua de naștere a Fûhrerului la 20 aprilie). Nimeni nu mai întreabă dacă știrile sînt autentice. Catastrofa se presimte...

În Ghetou se desăfoară o activitate febrilă. E necesară o hotărîre rapidă. Nu se mai pot face

nici un fel de planuri. Toți se pregătesc: Unii să treacă zidurile ghetoului, alții să se ascundă în bun-kere, iar alții se pregătesc de luptă.

De partea cealaltă se pregătesc și criminalii naziști pentru înfăptuirea planului lor de exterminare. Ei știu că de data asta nu va mai fi altfel de ușor.

Au aflat și ei că ghetoul se înarmează și se pregătește să opună rezistență.

Ei încearcă acum o nouă metodă. Directorii fabricilor Tebens și Schulze sint numiți comisari ai ghetoului. Prin intermediul acestor na-

ziști, care erau în permanență în contact cu evreii din Ghetou au căutat hitleriștii să liniștească spiritele populației, sperînd să le cîștige încrederea. Tebens și Schulze au pornit o acțiune de propagandă, ca evreii să se mute voluntar cu atelierele lor în lagărele din jurul Lublinului.

Dar ghetoul a hotărît altfel de data asta. Organizația de rezistență a întreprins o acțiune energetică, chemînd alif prin alife cit și prin buletine secrete ca oamenii să nu se mai lase înșelați.

Mase de oameni pornesc la lăcuița gaonului rabi Menahem Zemba. Casa lui era în acele zile grele un punct de sprijin și de speranță. Fiecare vine cu problemele sale să ceară un sfat. Gaonul îi răspunde fiecăruia în parte. Cine poate să se salveze s-o facă. Cine nu poate, să se ascundă în bun-kere. Nimeni însă nu urea să asculte de sfatul „bunilor” naziști. A te preda de bună voie în minile

dușmanului este egal cu sinuciderea.

Vine și o delegație a atelierelor, care reprezintă mii de evrei. Gaonul convocă un sfat rabinic și comunică apoi părerea generată a sfatului: să nu se lase înșelați și de data asta. Cînd cineva îi adresează atenția că e pericolos să răspundă asemenea hotărîri, el răspunde că e de datoria lui să lămurească oamenii.

Termenul se apropie: e sfîrșitul lui Adar. Rabi Menahem Zemba cheamă pe toți rabini din apropiere: rabinul Goldshlag din Scherpf, rabinul Lando din Kulbiel, rabinul Elizer Nische Meisels din Lodz și alții iar împreună cu ei proclamă ziua de Ajun Ros Hodes Nisan drept zi de post și de rugăciune. Tot împreună au compus și o rugă specială pentru această zi.

Deși hotărîrea nu a putut fi publicată, ea s-a răspîndit în tot ghetoul și oriunde se aduna un

Minian de evrei rosteau rugăciunea. La rabinul Zemba s-a adunat multă lume. Plînsul și rugile lor băteau la porțile cerului. Predica înflăcărată a rabinului a constituit un moment înălțător și zguduitoare în același timp. El chema credincioșii să nu piardă speranța și să nu se lase doborîți de disperare. Dumnezeu știe drumul celor drepti — a răsunat vocea rabinului numai cei răi au obiceiul să spună celuilalt: „ești pierdut”, „nu mai avea speranță...”

În ciuda situației disperate, rabinul Zemba n-a uitat că se apropie Pesahul. Împreună cu un comitet format din oameni energici și devotați ca Iacov Trokenheim (fost senator) Iosif Königsberg (fost președinte al Ișivoci „Hohmei Lublin”) și alții, și-au pus stăpîna în primejdie, organizînd și pregătînd azina rituală pentru evreii din ghetou. Spaime care domnea peste tot se amesteca totuși cu

Ca niște luminări negre par casele din jur în flăcări, la luminilor îl conducem, în miez de noapte la mormint pe marele Gaon al timpului nostru, de față fiind cele două fiice, un ginere, rabinul Beer și mezinul — rabinul Aharon Naf-tali — care spune Kadis.

[illegible]

ז"ו פארגעטער, רבי אלי-
עזר אשכנזי, דער מחבר פון-

דער קול קורא

הרב דר. בערנאט פארקאטש — פראג
די פראגער „חברה קדישא“
 ווערט 400 יאר אלט

פון אונדזער אלטן אוצר

